

BARBARA KEROVEC
(Zagreb)

POTEŠKOĆE U USVAJANJU TURSKOG ABLATIVA KOD HRVATSKIH GOVORNIKA I NJIHOVI UZROCI

Sažetak

U nastavi turskog jezika sa studentima turkologije kojima je materinski jezik hrvatski primijetili smo da pri usvajanju triju turskih prostornih padeža (lokativa, dativa i ablativa) studenti najlakše svladavaju upotrebe lokativa, dok najviše poteškoća imaju s usvajanjem ablativa. Ovaj rad nastoji uputiti na najčešće pogreške studenata koje se tiču usvajanja ablativa, a potom i rasvijetliti uzroke tih poteškoća analizirajući različita značenja ablativa i uspoređujući načine jezičnoga strukturiranja prostornih koncepata u turskom i hrvatskom jeziku. Rezultati analize upućuju na to da bi poteškoće u usvajanju ablativa mogle proizlaziti iz dvaju glavnih čimbenika: iz (1) utjecaja gramatičko-značenjskih struktura materinskog (hrvatskog) jezika te načinâ konceptualizacije pojedinih prostornih odnosa koji su u sprezi s tim jezičnim strukturama, te iz (2) izražene višeznačnosti turskoga ablativa i nemogućnosti jasnog prepoznavanja motivacijskih veza među njegovim različitim značenjima. Upućivanje na različitosti u strukturiranju koncepata u dvama jezicima te rasvjetljavanje motivacijskih veza među naizgled nepovezanim značenjima ablativa moglo bi pridonijeti olakšavanju usvajanja ablativnih upotreba pri učenju turskog kao stranog jezika.

Ključne riječi: turski kao strani jezik; hrvatski jezik; semantika padeža; ablativ; prijedložno-padežne konstrukcije; prostorni odnosi.

UVOD

Turski se ablativ, zajedno s lokativom i dativom, svrstava u prostorne padeže jer su mu, jednako kao i lokativu i dativu, prostorna značenja primarna i temeljna, a ostala, manje konkretna ili apstraktna značenja, mogu se smatrati

značenjskim proširenjima nastalima metaforičkim pomacima iz prostornih značenja.¹ U većini turskih gramatika i lingvističkih radova² prostorna se značenja lokativa (*-DA*), dativa (*-(y)A*) i ablativa (*-DAn*)³ vrlo općenito tumače na suštinski isti ili sličan način. O **lokativu** se najčešće govori kao o padežu smještenosti ili položaja, odnosno mirovanja. Lokativ stoga odgovara na pitanje *gdje?*. Za razliku od lokativa, dativ i ablativ određuju se kao padeži kretanja. **Dativom** se izražava približavanje i usmjerenost prema nekom cilju ili dosezanje tog cilja, a uglavnom odgovara na pitanje *kamo?*. **Ablativom** se pak izražava kretanje iz ishodišta ili udaljavanje od čega, no s obzirom na to da, kako primjećuje Čaušević,⁴ udaljavanje iz neke točke

¹ Za takvo tumačenje triju padeža vidi npr. Louis Bazin, *Introduction à l'étude pratique de la langue turque*. Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris, 1986, 32, 35-36; Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska Sveučilišna Naklada, Zagreb, 1996, 81, 87, 90-91. Tumačenje kakvo donose dva autora u skladu je i s jednom od temeljnih teza kognitivne lingvistike prema kojoj čovjeku u kategoriziranju iskustava temeljnija i jednostavnija iskustva (kakvi su i prostorna) služe kao podloga za razumijevanje i kategoriziranje teže zamislivih i složenijih iskustava, što se onda odražava i u jezičnim strukturama (naročito u značenjskim strukturama polisema) s obzirom na to da su one neraskidivo povezane s konceptualnim strukturama (vidi npr. Elizabeth Closs-Traugott, "On regularity in Semantic Change", *Journal of Literary Semantics*, 14, 1985, 155-173; Mark Johnson, *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, The University of Chicago Press, Chicago/London, 1987; George Lakoff, *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, The University of Chicago Press, Chicago, 1987; Ronald W. Langacker, *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press, Stanford, 1987; George Lakoff i Mark Johnson, *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*, Basic Books, New York, 1999; Ida Raffaelli, *Značenje kroz vrijeme. Poglavlja iz dijakronijske semantike*. Disput, Zagreb, 2009).

² Npr. Jacqueline Bastuji, *Les relations spatiales en turc contemporain. Étude sémantique*, Éditions Klincksieck, Paris, 1976; Robert Underhill, *Turkish Grammar*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England, 1976; Neşe Atabay, İbrahim Kutluk i Sevgi Özel, *Sözcük türleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1983; Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska Sveučilišna Naklada, Zagreb, 1996; Jaklin Kornfilt, *Turkish*. Routledge, London and New York, 2000; Geoffrey Lewis, *Turkish Grammar*, Oxford University Press Inc, New York, 2000; Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2004; Aslı Göksel i Celia Kerslake, *Turkish. A Comprehensive Grammar*, Routledge, London and New York, 2005.

³ U zagradama su navedeni sufiksi kojima su padeži kodirani. Velika slova označavaju arhifoneme s obzirom na to da je turskome na vokalnoj razini svojstveno načelo usklađenosti vokala i unutar korijena ili osnove riječi, i u sufiksima (zakon o vokalnoj harmoniji), a na konsonantskoj razini usklađenost po kriteriju zvučnosti.

⁴ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska Sveučilišna Naklada, Zagreb, 1996, 87.

u prostoru podrazumijeva i probijanje i prelaženje granica kojima je on omeđen, ablativom se označuje i kretanje *preko* neke pojavnosti ili *kroz* nju. Stoga ablativ odgovara na pitanja *odakle?* i *kuda?*.

Tri turska padeža mogu označavati prostorne odnose na dva načina: kao sastavni dio postpozicijskih (1.a) i kvazipostpozicijskih (1.b) konstrukcija,⁵ i samostalno, izvan tih konstrukcija (1.c, 1.d, 1.e i 1.f):

(1)

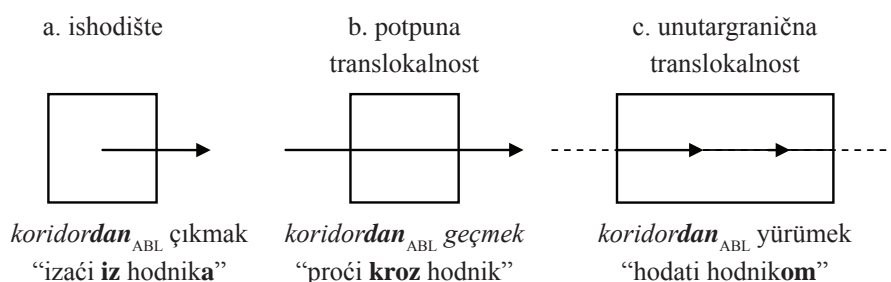
- a. *Dönüp masayA doğru yürüdü.* “Okrenuo se i zaputio **prema** stolu.”
- b. *Çantasının içinDEN bir mektup çıkardı.* “**Iz** svoje je torbe izvađio neko pismo.”
- c. *Dönüp masayA yürüdü.* “Okrenuo se i zaputio **k** stolu.”
- d. *TünelDEN geçtik.* “Prošli smo **kroz** tunel.”
- e. *Çantasıda bir mektup vardı.* “**U** njegovoj je torbi bilo neko pismo.”
- f. *Bu yolda sağ şeritten gitmek yasaktır.* “Na ovoj cesti zabranjeno je kretati se desnim trakom.”

Iz navedenih se primjera primjećuje da su i postpozicijske i kvazipostpozicijske konstrukcije, jednako kao i samostalni padeži, u hrvatskom jeziku funkcionalno i značenjski usporedivi uglavnom s raznim prijedložno-padežnim konstrukcijama. U manjem broju slučajeva ti turski jezični elementi mogu biti usporedivi i s hrvatskim besprijedložnim padežima (1.f), a kvazipostpozicijske konstrukcije i s prijedložnim parafrazama i s hrvatskim prijedložno-padežnim konstrukcijama u kombinaciji s priložima (npr. *vadinin aşağısında* “**niže u** udolini / **u donjem dijelu** udoline”), te na koncu i s dvoprijedložno-padežnim konstrukcijama, odnosno konstrukcijama s uzastopnim prijedložima (npr. *Ahmet bütün olayı masanın altın-dan kamerasıyla çekti.* “Ahmet je cijeli događaj snimio **od ispod** stola svojom kamerom.”).

Ovaj se rad bavi prostornim upotrebama ablativa bilo samostalno, bilo unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija, a potaknut je poteškoćama u svladavanju tog padeža koje smo primijetili u višegodišnjoj nastavi turskog jezika sa studentima turkologije kojima je materinski jezik hrvatski. Naime, od triju prostornih padeža studenti pri prevođenju s hrvatskog na turski jezik najmanje griješe u slučajevima u kojima je potrebno upotrijebiti lokativ, nešto više poteškoća imaju s dativom, a najviše im problema predstavlja ablativ. Ipak, učinilo nam se da studentima nisu problematična

⁵ Postpozicijske konstrukcije kojima se u turskom jeziku izražavaju prostorni odnosi sastavljene su od dativnog ili ablativnog oblika imenice i odgovarajuće postpozicije, a kvazipostpozicijske konstrukcije od dviju imenica koje stoje u tzv. genitivnoj vezi i od kojih je druga po redu jedna od prostornih imenica (npr. imenica *iç* iz primjera (1.b) prostorna je imenica u značenju “unutrašnjost”, “unutarnji dio/prostor”).

sva značenja ablativa, već ponajviše značenje unutargranične translokálnosti. Naime, ablativu se mogu odrediti tri temeljna prostorna značenja: (1) značenje *ishodišta*, (2) značenje *potpune translokálnosti*, i (3) značenje *unutargranične translokálnosti*.⁶

Prikaz 1. Tri temeljna prostorna značenja ablativa

Značenje *ishodišta* podrazumijeva kretanje *iz* ili udaljavanje *od* neke točke u prostoru (prikaz 1.a). Značenje *potpune translokálnosti* veže se uz one prostorne odnose u kojima kretanje započinje izvan granica neke pojavnosti, nastavlja se tom pojavnošću, a završava izvan nje (prikaz 1.b). Značenje *unutargranične translokálnosti* povezano je pak s onim prostornim odnosima u kojima se linearno kretanje odvija unutar granica neke pojavnosti, pri čemu su početak i završetak kretanja konceptualno potisnuti (prikaz 1.c). U radu sa studentima primijetili smo, dakle, da studentima najviše problema predstavlja značenje unutargranične translokálnosti kakvo on, primjerice, ima u primjeru (1.f) *Bu yolda sağ şeritten gitmek yasaktır*. “Na ovoj cesti zabranjeno je kretati se desnim trakom.” Također smo primijetili da se problem javlja i u onim slučajevima u kojima je ablativ potrebno upotrijebiti unutar nekih kvazipostpozicijskih konstrukcija, i to ne samo u značenju unutargranične, već i potpune translokálnosti, kao primjerice u rečenici *Ahmet’in evinin önünden geçtik*. “Prošli smo **ispred** Ahmetove kuće”. Sličan problem upotrebe padeža unutar kvazipostpozicijske konstrukcije uočen je, iako u manjoj mjeri, i s upotrebama dativa, ali ne i s upotrebama lokativa. Poteškoće se javljaju i u slučajevima u kojima je pri prijevodu na turski

⁶ Ova se značenja kao temeljna određuju u Barbara Kerovec, *Kognitivnolingvistička analiza prostornih odnosa u turskom i hrvatskom jeziku*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2012, gdje su prvi put predloženi nazivi *potpuna translokálnost* i *unutargranična translokálnost*, a odakle je preuzet i ilustrativni prikaz. Isto i u Barbara Kerovec, “Značenjsko-gramatičke sličnosti i razlike turskog akuzativa i ablativa u prostornim značenjima”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 62, 7-28, 2013.

jezik potrebno upotrijebiti ablativ za izražavanje onih prostornih odnosa koji su u hrvatskom jeziku označeni elementima koji nisu primarno bliski ablativu, već nekom drugom turskom padežu. Takve su, primjerice, hrvatske prijedložno-padežne konstrukcije *u*+AK (npr. *poljubiti koga u obraz* “birini yanağ**ı**ndan öpmek”) i *za*+AK (npr. *uhvatiti koga za ruku* “birini elinden tutmak”), koje su značenjski primarno bliske turskom dativu (npr. *ıci u şolu* “okula gitmek”, *zavezati za stablo* “ağaca bağlamak”), a ne ablativu.

Kako bismo potvrdili uočene poteškoće, za studente smo priredili test prijevoda rečenica s hrvatskog na turski jezik u kojima se pojavljuju izrazi koji označuju razne dinamične i statične prostorne prizore. U nastavku rada donosimo taj test, a nakon analize rezultata pokušat ćemo objasniti i uzroke poteškoćama.⁷

TEST KOMPETENCIJE UPOTREBA PROSTORNIH PADEŽA

Test osmišljen za studente bio je anonimn i sastojao se od šesnaest rečenica na hrvatskom jeziku od kojih je jedanaest sadržavalo izraze za prostorne odnose. Preostalih pet rečenica, koje nisu imale nikakve veze s prostornim odnosima, nasumično je ubačeno među relevantnih jedanaest s ciljem prikrivanja sadržaja koji se testom nastoji ispitati. U istom cilju studentima prije testiranja nije rečeno što se testom ispituje.

U testiranju je sudjelovalo ukupno 44 studenta, od kojih 15 s druge, 16 s treće, 6 s četvrte i 7 s pete godine studija turkologije. Treba istaknuti da su prije pisanja testa studenti svih godina kroz nastavu bili upoznati sa svim gramatičkim elementima (padežima te postpozicijskim i kvazipostpozicijskim konstrukcijama) koji su se od njih u rečenicama očekivali (padeži i postpozicijske konstrukcije u nastavnom su programu prve godine studija, a kvazipostpozicijske konstrukcije u programu druge godine, i to na njezinom samom početku).

Rezultati i analiza testa

U nastavku slijede sve rečenice iz testa zajedno s njihovim poretom. Uz rečenice u kojima se pojavljuju prostorni izrazi i koje su stoga bile relevantne za analizu stoje i njihovi ispravni prijevodni ekvivalenti na turskom jeziku u kojima su podebljano otisnuti jezični elementi koji su

⁷ Zahvaljujemo svim studentima turkologije s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji su bili voljni sudjelovati u testu.

bili predmetom ispitivanja. Ispod svake od tih rečenica upisani su i rezultati ispitivanja, odnosno padeži koje su studenti koristili pri prevode-nju, kao i ukupan broj studenata koji ih je upotrijebio.⁸

1. Moj se brat jako promijenio.
2. Avion je preletio iznad kuće. (*Uçak evin üzerinden* uçtu.)
ABL: **14**, LOK: **15**, DAT: **9**, AK: **1**, Ništa: **5**
3. Vidimo se sutra!
4. Uхватила je Ajlu za ruku. (*Ayla 'yı elinden* tuttu.)
ABL: **11**, DAT⁹: **9**, INSTR: **1**, AK¹⁰: **17**, APSOL.+İÇİN: **2**, LOK: **1**,
Ništa: **3**
5. Naći ćemo se u dva sata ispred tvoje kuće. (*Saat ikide evinin önünde*
buluşacağız.)
LOK: **39**, Ništa: **5**
6. Kad ćete nam vratiti naš novac?
7. Majka je poljubila dijete u čelo. (*Kadın çocuğu alından* öptü.)
ABL: **4**, LOK: **6**, DAT: **28**, AK: **6**
8. Svaki dan prolazimo ispred Hasanove kuće. (*Her gün Hasan'ın evinin*
önünden geçiyoruz.)
ABL: **16**, LOK: **20**, DAT: **3**, Ništa: **5**
9. Iz ladice sam uzela pismo i škaru. (*Çekmecedan* mektubu ve makası aldım.)
ABL: **43**, Ništa: **1**
10. Niste mi rekli istinu.
11. Sjeo je pored prozora. (*Pencerenin yanına* oturdu.)
DAT: **20**, LOK: **22**, Ništa: **2**
12. Kad ćemo vidjeti vaše unuke?
13. Sišao je stepenicama. (*Merdivenlerden* indi.)
ABL: **34**, LOK: **1**, DAT: **3**, INSTR: **4**, Ništa: **2**
14. Vezao je svoje konje za stablo. (*Atlarını ağaca* bağladı.)
DAT: **28**, LOK: **5**, AK: **7**, ABL: **2**, INSTR: **1**, APSOL.+ İÇİN: **4**, Ništa: **3**
15. Na ovoj je cesti zabranjeno ići desnim trakom. (*Bu yolda sağ şeritten*
gitmek yasaktır.)
ABL: **16**, LOK: **5**, DAT: **6**, INSTR: **4**, Ništa: **13**
16. Bacila je njegovu torbu kroz prozor. (*Çantasını pencereden* attı.)
ABL: **42**, DAT: **2**

⁸ Kratice za padeže su sljedeće: ABL (ablativ), LOK (lokativ), DAT (dativ), AK (akuzativ), APSOL (apsolutni padež), INSTR (instrumental).

⁹ Od dativnih kombinacija studenti su ponudili sljedeće: *Ayla 'yi eline tuttu* i *Ayla 'nin eline tuttu*.

¹⁰ Od akuzativnih kombinacija studenti su ponudili sljedeće: *Ayla 'nin elini tuttu* i *Ayla 'yi elini tuttu*.

Rezultati testa uglavnom su potvrdili već primijećeno kroz nastavu sa studentima. Kao što je iz njih moguće vidjeti, studenti su pri prevođenju prostornih izraza s hrvatskog na turski jezik najmanje poteškoća imali s upotrebom ablativa kada je njime bilo potrebno označiti ishodište, što dokazuje broj, odnosno postotak točnih upotreba u rečenici br. 9 “Iz ladice sam uzela pismo i škare.” *Çekmecedden mektubu ve makası aldım* (ukupno 98% studenata točno je odabralo ablativ). Visoki postotak studenata koji su točno odabrali ablativ također se primjećuje i u rečenici br. 16 “Bacila je njegovu torbu kroz prozor.” *Çantasını pencereden attı* (ukupno 95% studenata), u kojoj je ablativ bilo potrebno upotrijebiti u njegovom značenju potpune translokalnosti. No mnogo je manje bilo točnih odabira ablativa ukoliko je on trebao biti upotrijebljen u istom tom značenju (značenju potpune translokalnosti) unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija, kao što je to bio slučaj u rečenicama br. 2 “Avion je preletio iznad kuće.” *Uçak evin üzerinden uçtu*, i br. 8 “Svaki dan prolazimo ispred Hasanove kuće.” *Her gün Hasan’ın evinin önünden geçiyoruz*, u kojima je ablativ upotrijebljeno samo 32%, odnosno 36% od ukupnog broja studenata. Kao razlog tako niskom postotku mogla bi se pretpostaviti nedovoljna kompetencija studenata kad je riječ o kvazipostpozicijskim konstrukcijama jer je najmanji broj studenata koji su ispravno u tim rečenicama upotrijebili ablativ upravo s nižih godina,¹¹ posebice s druge godine koja je kvazipostpozicije tek bila usvojila. Međutim, čini se da ipak nije riječ o nepoznavanju kvazipostpozicijskih konstrukcija jer studenti s njima nisu imali toliko poteškoća kad je trebalo označiti statični prostorni prizor, odnosno upotrijebiti lokativ unutar konstrukcije, kao što je to bio slučaj u rečenici br. 5 “Naći ćemo se u dva sata ispred tvoje kuće.” *Saat ikide evinin önünde buluşacağız*, u kojoj je čak 89% od ukupnog broja studenata točno odabralo lokativ unutar kvazipostpozicijske konstrukcije s istom imeničkom osnovom kvazipostpozicije kao što je ima i ona u rečenici br. 8 (*evin önü-nde* i *evin önü-nden*). Nije nevažno napomenuti i to da je lokativ bio glavni odabir studenata i u prethodno spomenutim rečenicama br. 2 i br. 8, u kojima je trebao biti upotrijebljen ablativ: u rečenici br. 2 lokativ je umjesto ablativa unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija koristilo 34%, a u rečenici br. 8 čak 45% od ukupnog broja studenata (u usporedbi s 32% i 36% ispravnih upotreba ablativa u istim rečenicama).

¹¹ U rečenici br. 2 ablativ je točno odabralo 20% studenata s druge, 18% studenata s treće, 66% studenata s četvrte i 57% studenata s pete godine, dok je u rečenici br. 8 ablativ koristilo 13% studenata s druge, 38% studenata s treće, 50% studenata s četvrte i 71% studenata s pete godine.

Prevaga upotrebe lokativa primjećuje se i u slučajevima u kojima je bilo potrebno upotrijebiti dativ unutar kvazipostpozicijske konstrukcije, kao u rečenici br. 11 “Sjeo je pored prozora.” *Pencerenin yanına oturdu*, u kojoj je čak 50% od ukupnog broja studenata koristilo lokativ, a 45% studenata ispravno dativ. Postotak ispravnog odabira dativa u toj je rečenici ipak prilično visok u odnosu na postotak ispravnog odabira ablativa u prethodno navedenim rečenicama gdje je ablativ bilo potrebno upotrijebiti unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija u značenju potpune translokálnosti (rečenice br. 2 i br. 8).

Studenti su također imali manje poteškoća s ispravnim odabirom samostalnog dativa (*izvan* kvazipostpozicijskih konstrukcija), kao u rečenici br. 14 “Vezao je svoje konje za stablo.” *Atlarını ağaca bağladı*, negoli s upotrebom samostalnog ablativa u značenju unutargranične translokálnosti u rečenici br. 15 “Na ovoj je cesti zabranjeno ići desnim trakom.” *Bu yolda sağ şeritten gitmek yasaktır*: u rečenici br. 14 ukupno je 63% studenata ispravno odabralo dativ, dok je u rečenici br. 15 samo 36% studenata ispravno odabralo ablativ. Ipak, zanimljivo je da je u rečenici br. 13 “Sišao je stepenicama.” *Merdivenlerden indi*, vrlo visok postotak ukupnog broja studenata (77%) ispravno odabralo samostalni ablativ iako se i u toj rečenici ablativ pojavljuje u značenju unutargranične translokálnosti (jednako kao i u rečenici br. 15).

Iz rečenica u zadanom testu studenti su ipak najviše poteškoća imali s odabirom ablativa u rečenicama br. 4 “Uхватила je Ajlu za ruku.” *Ayla'yi elinden tuttu*, i br. 7 “Majka je poljubila dijete u čelo.” *Kadın çocuğu alından öptü*. Iako su te ablativne upotrebe u nastavnom programu prve godine studija, na kojoj se svladavaju gramatičko-značenjska svojstva padaža općenito, u rečenici br. 4 samo je 25% studenata ispravno odabralo ablativ, a u rečenici br. 7 samo njih 9%. Ovako nizak postotak smo i očekivali jer su u hrvatskim rečenicama bile prijedložno-padežne konstrukcije koje su značenjski bliske ne turskom ablativu, već turskom dativu, naročito konstrukcija *u*+AK. Što se konstrukcije *za*+AK tiče, njezina su značenja cilja i usmjerenosti, pa onda i značenjsku bliskost s turskim dativom, studenti prepoznali u rečenici br. 14 “Vezao je svoje konje **za** stablo.” *Atlarını ağaca bağladı*. (pri prijevodu te rečenice čak 63% od ukupnog broja studenata ispravno je odabralo dativ). No studenti su također primijetili i to da se prizor označen tom prijedložno-padežnom konstrukcijom u rečenici br. 4. razlikuje od onoga označenog istom konstrukcijom u rečenici br. 14 te je pri prijevodu rečenice br. 4 bilo manje odabira dativa (ukupno 20% studenata), a najveći je postotak njih (ukupno 39%) – veći i od ispravnog odabira ablativa – u toj rečenici upotrijebio akuzativ (npr. ? *Ayla'nin elini tuttu* i * *Ayla'yi elini tuttu*).

Rezultati su testa, dakle, potvrdili naša očekivanja, ali pitanja koja se nameću iz njihove analize ostaju otvorena:

1. Zašto se više poteškoća javlja kad je ablativ u značenju potpune translokalnosti potrebno upotrijebiti unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija (npr. “preletjeti iznad kuće” *evin üzerinden uçmak*), a ne samostalno (“baciti kroz prozor” *pencereden atmak*), s obzirom na to da s kvazipostpozicijskim konstrukcijama studenti nisu imali poteškoća kad je u njima bilo potrebno upotrijebiti lokativ?
2. Zašto je u tim slučajevima visoki postotak studenata umjesto ispravnog odabira ablativa unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija odabirao lokativ za označavanje dinamičnog prostornog prizora? Isto se pitanje može postaviti i kada je riječ o visokom postotku upotrebe lokativa u slučaju u kojem je ispravno bilo odabrati dativ, također unutar kvazipostpozicijske konstrukcije i također za označavanje dinamičnog prizora (npr. “sjesti pored prozora” *pencerenin yanına oturmak*).
3. Sljedeće se pitanje veže uz upotrebu ablativa u značenju unutar-granične translokalnosti: zašto su se poteškoće javljale u rečenici br. 15 (“ići desnim trakom” *sağ şeritten gitmek*), ali ne i u rečenici br. 13 (“sići stepenicama” *merdivenlerden inmek*)?
4. I posljednje pitanje: što predstavlja glavni problem u usvajanju ablativa u značenjima kakva on ima u rečenicama br. 4 *Ayla'yi elinden tuttu*. “Uhvatila je Ajlu za ruku.”, i br. 7 *Kadın çocuğu alından öptü*. “Majka je poljubila dijete u čelo.”?

Na sva postavljena pitanja nastojat ćemo odgovoriti u nastavku rada. Međutim, prije negoli prijedemo na rješavanje postavljenih pitanja i tumačenje uzroka poteškoćama u upotrebi turskog ablativa, potrebno je ukratko predstaviti i razjasniti nekoliko za predmet ovoga rada ključnih prostornih koncepata s pomoću kojih se u lingvističkoj literaturi analiziraju jezični elementi za označavanje prostornih odnosa kakva su i tri turska padeža, pa onda i ablativ koji je u središtu pozornosti ovoga rada. Kroz predstavljanje temeljnih prostornih koncepata ujedno ćemo sagledati i njihovu primjenu na turske i hrvatske jezične elemente, što je važno za tumačenje i iznalaženje objašnjenja na prethodno postavljena pitanja.

TEMELJNI PROSTORNI KONCEPTI

Da bismo uopće govorili o prostornim odnosima, najprije uvodimo konceptualni par *lik-pozadina* preuzet iz kognitivne lingvistike, unutar koje se s pomoću tog konceptualnog para opisuje razmještaj prostornog

prizora.¹² Naime, izraz za prostorni odnos označava prostorni razmještaj između dviju ili više pojavnosti ili “sudionika” u prostornom prizoru među kojima obično jedna pojava služi kao orijentir ili referentna točka s obzirom na koju se određuje položaj ili kretanje druge pojavnosti. Orijentir ili referentna točka u kognitivnoj se lingvistici naziva *pozadinom*, a pojava kojoj je smještaj ili kretanje potrebno pobliže odrediti naziva se *likom* (primjerice, u rečenici *Avion je preletio iznad kuće* lik je avion jer se njemu određuje kretanje u odnosu na kuću, koja u toj rečenici ima ulogu pozadine).

Da bismo kontrastirali, odnosno usporedili ablativ s preostalim dvama turskim prostornim padežima (lokativom i dativom), te da bismo uopće mogli govoriti o ablativnim značenjima, nadalje uvodimo koncepte *smještenosti* i *kretanja* koji se u opisu jezičnog izražavanja prostornih odnosa vežu uz svojstvo lika jer se njemu u odnosu na pozadinu određuje položaj. Upravo se prema tim dvama konceptima značenja prostornih odnosa u lingvističkoj literaturi, općenito uzevši, obično dijele na dva široka podsustava ili poddomene: poddomenu mjesta ili smještenosti (engl. *location*), koja podrazumijeva (relativnu) statičnost lika, i poddomenu kretanja (engl. *motion*), koja uključuje (relativnu) dinamičnost lika.¹³ U lokalističkim teorijama ta se dva podsustava sagledavaju kroz *semantičke padeže* koji se ne odnose na morfološku manifestaciju padeža, već na takozvane dubinske prostorne padežne relacije koje se smatraju univerzalnim.¹⁴ O prirodi, broju i nazivima semantičkih padeža mišljenja su lingvisti iz tog područja neujednačena, no najčešće se govori o četirima temeljnim padežima: lokativ se kao semantički padež za mjesto (npr. *biti u hodniku*) odnosi na prvi podsustav značenja koji podrazumijeva statičnost lika, a ablativ (npr. *izaći iz hodnika*) i adlativ (npr. *ući u hodnik*) kao padeži za smjer, te perlativ kao padež pravca (npr. *hodati hodnikom*) potpadaju pod drugi podsustav značenja koji uključuje dinamičnost ili kretanje lika.

¹² Pojmovi *lika* i *pozadine* (engl. *trajectory* i *landmark* (Ronald Langacker, *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press, Stanford, 1987, 217-220) ili *figure* i *ground* (Leonard Talmy, *Toward a Cognitive Semantics, Vol. I: Concept Structuring Systems*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 2000, 315-316)) u kognitivnu su lingvistiku preuzeti iz Gestalt psihologije, ali u lingvistici nemaju istu vrijednost kao u psihologiji (za objašnjenje vidi Anette Herskovits “Semantics and Pragmatics of Locative Expressions”, *Cognitive Science*, 9, 1985, 345).

¹³ Vidi npr. Stephen C. Levinson, *Space in Language and Cognition. Explorations in Cognitive Diversity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, 95.

¹⁴ Vidi John M. Anderson, *The Grammar of Case. Towards a Localistic Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 1971, 14.

Slične podjele (iako izvan lokalističke teorije padeža) spominju se i u hrvatskoj lingvističkoj literaturi. Pranjković,¹⁵ primjerice, značenja prostornih odnosa dijeli na dvije široke skupine: (1) direktivna ili dinamična značenja i (2) nedirektivna ili statična značenja. S obzirom na tu opoziciju, Pranjković dijeli morfološki kodirane padeže u hrvatskom jeziku: direktivni su padeži dativ, akuzativ i instrumental (npr. *ići prema šumi, doći u šumu, hodati šumom*), a nedirektivni je lokativ, dok se genitiv može smatrati neutralnim jer ovisno o prijedlozima s kojima se kombinira može imati i direktivna (*ići od/do šume, ići pokraj šume*) i nedirektivna značenja (*nalaziti se iza šume*).

U turskom se jeziku morfološki kodirani padeži s obzirom na opoziciju direktivnost-nedirektivnost mogu vrlo jednostavno podijeliti: lokativ je nedirektivni padež kojim se označava smještenost, a dativ i ablativ su direktivni padeži koji kodiraju kretanje: dativ označava ciljnu usmjerenost ili adlativnost, a ablativom se kodira ishodišna usmjerenost ili ablativnost, ali također i linija kretanja ili perlativnost.¹⁶ Ono što je ovdje vrlo važno nadodati jest to da ni hrvatski ni turski lokativ, koji se po navedenim podjelama svrstavaju u nedirektivne padeže ili padeže sa značenjem statičnosti, ne moraju nužno označavati prizore koji isključuju kretanje. Primjerice, i u turskoj rečenici *Parkta koşuyor*, i u njezinom hrvatskom prijevodnom ekvivalentu *Trči po/u parku* upotrijebljen je lokativ iako je riječ o dinamičnim prostornim prizorima. Međutim, ti dinamični prizori uključuju kretanje *unutar granica pozadine* te je to kretanje ograničeno istim tim granicama.

Poddomena kretanja smatra se konceptualno složenijom od poddomene smještenosti zbog toga što uključuje i vremensku dimenziju s obzirom na to da kretanje podrazumijeva promjenu položaja neke pojavnosti kroz vrijeme.¹⁷ Osim zbog vremenske dimenzije, kretanje (ili direktivnost) je složenije od smještenosti i zbog toga što uključuje element *putanje*, za koju se najčešće smatra da se sastoji od tri temeljna elementa: (1) **ishodišta** ili polazišne točke kretanja, (2) **cilja** ili završne točke kretanja, i (3) **puta** ili vektora kao slijeda točaka koji povezuje ishodište s ciljem kretanja, a koji čini središnji dio

¹⁵ Ivo Pranjković, "Prostorna značenja u hrvatskome jeziku", u: *Prostor u jeziku/Književnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*, priredio Krešimir Mićanović, (www.hrvatskiplus.org), 2009.

¹⁶ Usp. Louis Bazin, *Introduction à l'étude pratique de la langue turque*, Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris, 1968, 33-36; Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska Sveučilišna Naklada, Zagreb, 1996, 81, 87.

¹⁷ Vidi Ronald W. Langacker, *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press, Stanford, 1987, 166-168.

putanje.¹⁸ S obzirom na odnos putanje i pozadine, Jackendoff¹⁹ razlikuje tri opća tipa putanje. Prvi tip su **omeđene putanje** (engl. *bounded paths*) koje mogu biti ishodišne (engl. *source-paths*) i ciljne (engl. *goal-paths*), a kojih se jedan od krajeva preklapa ili s pozadinom, ili s regijom (regija je jedan od dijelova pozadine ili prostor koji se projicira s obzirom na dio pozadine).²⁰ Uobičajeni prijedlozi za označavanje omeđenih putanja u engleskom su jeziku *from* i *to*. Drugi su tip putanje po Jackendoffu **smjerovi** (engl. *directions*), u kojima pozadina ili regija ne padaju na dio putanje, već bi ih putanja dosegla da se produži unaprijed ili unatrag. Prijedlozi koji tipično kodiraju tu vrstu putanje u engleskom su *toward* i *away from*. Za razliku od omeđenih putanja, kod smjerova nije bitno dosezanje ili doticanje pozadine ili regije. Treći tip putanje su **putovi**. U tom su tipu putanje pozadina ili regija povezane sa slijedom točaka jednog od središnjih dijelova putanje, a ishodište i cilj nisu relevantni. Prijedlozi koji tipično kodiraju tu vrstu putanje u engleskom su *along* i *through*.

Jackendoffova distinkcija ciljnog smjera (*toward*) i omeđene ciljne putanje (*to*) može se usporediti ne samo s različitim hrvatskim prijedlozima (*prema* vs. *u* i *na*), već i s padežima dativom i akuzativom, od kojih dativ izražava negraničnu direktivnost ili orijentir kretanja (npr. *ići prema šumi*), a akuzativ graničnu direktivnosti ili cilj kretanja koji se doista i doseže (npr. *ići u šumu*).²¹ U turskom jeziku, pak, te dvije vrste putanje nisu padežima tako jasno razgraničene jer dativ može označavati i negraničnu (*ormanıya doğru gitmek* “ići prema šumi”) i graničnu

¹⁸ Vidi npr. Ray Jackendoff, *Semantics and Cognition*, The MIT Press, Cambridge, MA, 1986; Leonard Talmy, “How language structures space”, u: *Spatial orientation: Theory, research and application*, priredili Hebert Pick i Linda Acredolo, Plenum Press, New York, 1983, 225-282; Mark Johnson, *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, The University of Chicago Press, Chicago/London, 1987.

¹⁹ Ray Jackendoff, *Semantics and Cognition*, The MIT Press, Cambridge, MA, 1986, 165-166.

²⁰ Termin *regija* preuzet je iz Jordan Zlatev, “Spatial semantics”, u: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, priredili Dirk Geeraerts i Hubert Cuyckens, Oxford University Press, New York, 2007, 318-350. Regija se može definirati kao konfiguracija prostora određena s obzirom na pozadinu. Na primjer, u izrazima *knjiga u kutiji* i *knjiga na kutiji* prijedlozima *u* i *na* profiliraju se različite regije u odnosu na kutiju: prijedlog *u* profilira regiju koja se odnosi na unutrašnjost kutije, a prijedlog *na* regiju koja se odnosi na njezinu površinu. Koncept regije ne može se, dakle, izjednačiti s konceptom pozadine.

²¹ Vidi Ivo Pranjković, “Prostorna značenja u hrvatskome jeziku”, u: *Prostor u jeziku/ Književnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*, priredio Krešimir Mićanović, (www.hrvatskiplus.org), 2009, 2.

direktivnost (*ormana gitmek* “ići u šumu”). Osim toga, turski jezik ablativom ponekad spaja i tri tipa putanje – omeđenu ishodišnu putanju (engl. *from*: *Çekmecedan bir mektup çıkardı*. “**Iz** ladice je izvadio jedno pismo.”), ishodišni smjer (engl. *away from*: *Kıyidan uzaklaştı*. “Udaljio se **od** obale.”) i put (engl. *via*: *Sağ şeritten gitmek yasak*. “Zabranjeno je kretati se desnim trakom.”), za koje se u hrvatskom jeziku koriste različiti jezični elementi.

Označavanje triju tipova putanje istim jezičnim elementom u turskom jeziku naznaka je tomu da Jackendoffova podjela može vrijediti za indo-europske jezike, ali da ne mora biti univerzalna. Mogućnost da se turskim ablativom označe sva tri tipa putanje koji su u hrvatskom jeziku označeni različitim jezičnim elementima upućuje i na različito odjeljivanje, odnosno organiziranje ili kategoriziranje prostornog iskustva u dvama jezicima, ali govori i u prilog izraženoj višeznačnosti ablativa, i to ne samo u usporedbi s hrvatskim jezičnim elementima, već i u usporedbi s drugim dvama turskim prostornim padežima – lokativom i dativom. Naime, već sama činjenica da lokativ i dativ odgovaraju, vrlo uopćeno, na po jedno pitanje (lokativ na pitanje *gdje?*, dativ na pitanje *kamo?*), a ablativ na dva (*odakle?* i *kuda?*), ukazuje na veći stupanj višeznačnosti ablativa u odnosu na lokativ i dativ.

Smatramo da su upravo različita kategorizacija prostornog iskustva u dvama jezicima te izražena višeznačnost ablativa dva glavna izvora poteškoćama pri usvajanju ablativnih upotreba kod govornika hrvatskog jezika. Zapravo bi se moglo govoriti i o “jednom” izvoru s obzirom na to da su kategorizacija i polisemija u uskoj svezi, što ćemo i nastojati pokazati u sljedećem poglavlju koje stoga i započinjemo tumačenjem polisemije ablativa. U tom ćemo poglavlju pokušati donijeti i odgovore na ranije postavljena pitanja te uputiti i na druge čimbenike koji predstavljaju izvor poteškoćama kod govornika hrvatskog jezika pri upotrebi turskih padeža.

TUMAČENJE UZROKA POTEŠKOĆAMA U UPOTREBI TURSKOG ABLATIVA

Polisemija ablativa

Jedno od najčešće postavljenih pitanja u istraživanju višeznačnosti ili polisemije jest pitanje prirode odnosa među različitim značenjima polisema i pitanje načela po kojima su ta različita značenja međusobno povezana. Na promatranje i objašnjavanje načela strukturiranja značenja u suvremenim su lingvističkim promišljanjima veliki utjecaj imali

rezultati istraživanja iz kognitivne psihologije²² o načinu na koji ljudi kategoriziraju znanje. Ta su istraživanja empirički dokazala da ljudi različite pojavnosti kategoriziraju ne na temelju nužnih i dovoljnih obilježja, već na temelju veće ili manje sličnosti s tipičnim ili *prototipnim* predstavnikom kategorije koji je perceptivno, iskustveno i kulturološki najistaknutiji. Ovakva su otkrića iz kognitivne psihologije o procesu kategoriziranja najviše utjecala na promatranje i objašnjavanje načela strukturiranja značenja unutar teorijsko-metodološkog okvira kognitivne lingvistike u kojemu se polisemi počinju tumačiti kao *značenjske kategorije* čije su strukture ustrojene na način da postoji središnje ili prototipno značenje oko kojeg su po načelu sličnosti ili bliskosti organizirana ostala, više ili manje rubna značenja. Različita su značenja, dakle, članovi značenjskih kategorija, a u mrežu međusobnih odnosa povezana su putem općih kognitivnih mehanizama kao što su metafora, metonimija, specijalizacija i generalizacija. Povezivanjem značenjskih kategorija s kognitivnim mehanizmima naglašava se sprega jezičnih i konceptualnih struktura, a polisemija se time tumači kao princip *kategorizacije znanja i iskustva* jer se smatra da se čovjekovo mentalno procesiranje pojavnosti iz izvanjezičnog svijeta i uočavanje sličnosti među njima odražava i kroz strukture polisema kao odraze konceptualnih struktura.²³ Drugim riječima, na formalnom se jezičnom planu kategoriziranje određenih pojavnosti iz objektivne stvarnosti zajedno odražava njihovom objedinjenošću, odnosno označenošću istim jezičnim elementom.

²² Eleanor Rosch, "On the Internal Structure of Perceptual and Semantic Categories", u: *Cognitive Development and Acquisition of Language*, priredio Timothy E. Moore, T.E, Academic Press, 1973; Eleanor Rosch, "Human Categorization", u: *Studies in Cross-cultural Psychology*, priredio Neil Warren, Academic Press, London, 1977;

Eleanor Rosch, "Principles of Categorization", u: *Cognition and Categorization*, priredile Eleanor Rosch i Barbara B. Lloyd, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale, N.J., 1978.

²³ Opisano tumačenje polisemnih struktura najpodrobnije su razradili George Lakoff (*Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, The University of Chicago Press, Chicago, 1987) i Ronald W. Langacker (*Foundations of Cognitive Grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press, Stanford, 1987). Vidi i Claudia Brugman, *Story of Over*, Magistarska radnja, University of California, Berkley, 1981; Dominiek Sandra i Sally Rice, "Network analyses of prepositional meaning: mirroring whose mind – the linguist's or the language user's?", u: *Cognitive Linguistics* 6(1), 1995, 89-130. Više o povezanosti jezika i znanja o svijetu, tj. o enciklopedijskoj prirodi značenja vidi u Milena Žic Fuchs, *Znanje o jeziku i znanje o svijetu. Semantička analiza glagola kretanja u engleskom jeziku*. Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije, Zagreb, 1991.

I turski se ablativ kao polisem može smatrati značenjskom kategorijom koja objedinjuje različita značenja na formalnom planu predstavljena sufiksom *-Dan*. Ablativna značenja koja smo do sada spominjali, kao što su značenje ishodišta (2.a), značenje udaljavanja (2.b) te značenja potpune (2.c) i unutargranične translokalnosti (2.d), mogu se smatrati samo nekim, najistaknutijim članovima te značenjske kategorije:

(2)

- a. *kutudan/masadan almak* “uzeti **iz** kutije/**sa** stola”
- b. *kıyudan uyaklaşmak* “udaljiti se **od** obale”
- c. *tünelden geçmek* “proći **kroz** tunel”; *pencereden atmak* “baciti **kroz** prozor”; *tarladan geçmek* “prijeći **preko** polja”
- d. *koridordan yürümek* “hodati hodnikom / **kroz** hodnik”

Usporedi li se u navedenim primjerima način na koji prostorni odnosi, koji su u turskome izraženi ablativom, mogu biti kodirani u hrvatskom jeziku, primjećuje se da hrvatski jezik, kroz turskom ablativu značenjski bliske, različite prijedložno-padežne konstrukcije i jedan samostalni padež (instrumental), prostorne odnose razlikuje s mnogo većom preciznošću ili specifičnošću negoli turski jezik ablativom: hrvatski jezik razlikuje (1) različite tipove pozadine poput spremnika ili zatvorenih prostora (*iz*+GEN, *kroz*+AK) od površina ili otvorenih prostora (*sa*+GEN, *preko*+GEN), te (2) doticaj lika s pozadinom prije ostvarenoga kretanja (*iz*+GEN, *sa*+GEN) od odsustva doticaja prije ostvarenoga kretanja (*od*+GEN). Za označavanje unutargranične translokalnosti u hrvatskom se jeziku mogu koristiti konstrukcije *kroz*+AK (*hodati kroz tunel*), *preko*+GEN (*hodati preko polja*) i samostalni instrumental (*hodati poljem*), no od njih je jedino samostalni instrumental neutralan s obzirom na tip pozadine. Instrumental se razlikuje od konstrukcija *kroz*+AK *preko*+GEN i po tome što ne može označavati potpunu translokalnost, što navedene dvije konstrukcije mogu (npr. *baciti kroz prozor*, *preskočiti preko ograde*).

Ovakvi odnosi značenjski bliskih turskih i hrvatskih jezičnih elemenata upućuju ne samo na veći stupanj višeznačnosti ablativa, već i na različitu jezičnu, a onda i konceptualnu organizaciju ili kategorizaciju prostornih odnosa. Različita kategorizacija u dvama jezicima zasigurno ne ide u prilog lakšem svladavanju ablativnih upotreba kod govornika hrvatskog jezika. Dapače, smatramo da drukčije i specifičnije odijeljivanje prostornih odnosa u hrvatskom jeziku otežava uočavanje njihove objedinjenosti ablativom u turskom jeziku, odnosno otežava prepoznavanje motivacijskih veza među različitim značenjima turskog ablativa

koje zasigurno postoje i uočavanje kojih igra vrlo važnu ulogu u stjecanju kompetencije pravilne i odgovarajuće upotrebe tog padeža. Stoga ćemo u nastavku pokušati pokazati na koji su način ta značenja povezna.

Kad je riječ o motivacijskim vezama i ustroju značenjske strukture turskog ablativa, smatramo da se prototipnim značenjem ablativa, u skladu s rezultatima ranijih opsežnijih istraživanja unutar kognitivnolingvističkog teorijsko-metodološkog okvira,²⁴ može odrediti njegovo značenje ishodišta. Primarnost se tog značenja, između ostaloga, potvrđuje frekventnošću njegova ostvarivanja pri različitim uporabama ablativa za označavanje kako konkretnih, prostornih prizora, tako i za označavanje apstraktnih iskustava, ali i njegovom sličnošću (po nekim temeljnim značenjskim obilježjima) sa značenjem potpune translokalnosti,²⁵ koje predstavlja drugo po redu istaknuto značenje ablativa.²⁶ Zanimljivo, Türker²⁷ značenje potpune translokalnosti objašnjava kao značenje ishodišta te primjer *Yoldan geçen arabaları saydı* "Prebrojio je aute koji su prošli cestom" na engleski prevodi rečenicom *(S)he counted cars passing from (on) the road*.²⁸ Značenje potpune translokalnosti pak Türker ne razlikuje niti ga oprimjeruje ikakvim primjerom. Mi smo, međutim, mišljenja da je riječ o trima različitim značenjima jer se ona odnose na vrlo razvidno različite prostorne prizore. No među tim je prizorima moguće uočiti određene sličnosti te se i značenja koja se na njih odnose mogu smatrati međusobno motiviranima. Primjerice,

²⁴ Ebru Türker, *Locative Expressions in Korean and Turkish: A Cognitive Grammar Approach*, Doktorski rad, University of Hawai'i at Mānoa, 2005; Barbara Kerovec, *Kognitivnolingvistička analiza prostornih odnosa u turskom i hrvatskom jeziku*, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2012.

²⁵ Vidi u Barbara Kerovec, *Kognitivnolingvistička analiza prostornih odnosa u turskom i hrvatskom jeziku*, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2012, 294-295.

²⁶ U prilog primarnosti značenja ishodišta te istaknutosti značenja potpune translokalnosti kao drugog po redu istaknutog značenja ablativa govori i činjenica da se u gramatikama turskog jezika i lingvističkoj literaturi značenje ishodišta navodi prvo, a značenje potpune translokalnosti (iako ne pod tim nazivom) kao drugo (vidi npr. Louis Bazin, *Introduction à l'étude pratique de la langue turque*. Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris, 1968:35-36; Jacqueline Bastuji, *Les relations spatiales en turc contemporain. Étude sémantique*, Éditions Klincksieck, Paris, 1976: 95-102; Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska Sveučilišna Naklada, Zagreb, 1996, 87; Jaklin Kornfilt, *Turkish*. Routledge, London and New York, 2000, 212; Ashlı Göksel i Celia Kerslake, *Turkish. A Comprehensive Grammar*, Routledge, London and New York, 2005, 67, 159).

²⁷ Ebru Türker, *Locative Expressions in Korean and Turkish: A Cognitive Grammar Approach*, Doktorski rad, University of Hawai'i at Mānoa, 2005, 221.

²⁸ Istaknula B.K.

od dvaju značenja translokálnosti, značenje potpune translokálnosti slično je i blisko značenju ishodišta po obilježju probijanja granica i dokidanja doticaja ili istomjesnosti lika s pozadinom, što je i ilustrirano na prikazu br. 1 u uvodnom poglavlju. Značenje je unutargranične translokálnosti pak slično i blisko značenju potpune translokálnosti jer se u oba aktualizira obilježje puta (tj. središnjeg dijela putanje) unutar granica pozadine, koje pak nije ključno za značenje ishodišta. Iako su kod značenja unutargranične translokálnosti početak i kraj kretanja konceptualno potisnuti, probijanje granica pozadine i mogućnost završetka kretanja lika izvan njih može biti prisutno u svijesti kao moguća posljedica kontinuiranog, jednosmjernog kretanja koje se može produžiti na prostor izvan granica pozadine (na prikazu br. 1 u uvodnom poglavlju to je simbolički označeno isprekidanom linijom), što čini moguću poveznicu tog značenja sa značenjem ishodišta.

Kako ovakvo tumačenje i sve do sada navedeno u ovom i prethodnom poglavlju može pomoći u donošenju odgovora na postavljena pitanja o poteškoćama usvajanja ablativa kod govornika kojima je materinski jezik hrvatski? Smatramo da promatranjem ablativa kao značenjske kategorije i prepoznavanjem motivacijskih veza među njegovim različitim značenjima možemo pretpostaviti da su među prostornim prizorima u objektivnoj stvarnosti koji su u turskom jeziku označeni ablativom uočene neke sličnosti na temelju kojih su oni kategorizirani zajedno, a što se na formalnom jezičnom planu odražava njihovom označenošću istim sufiksom *-Dan*. U hrvatskom jeziku, međutim, ne postoji jedan jezični element koji bi mogao označiti sve prostorne prizore u turskome označene sufiksom *-Dan*. Konstrukcije *kroz+AK* i *preko+GEN* mogu označiti i potpunu i unutargraničnu translokálnost (npr. *pobjeći kroz hodnik* vs. *hodati kroz hodnik*), ali ne i ishodište. S druge strane, elementi kojima se izražava ishodište (*iz+GEN*, *sa+GEN* i *od+GEN*) ne mogu izraziti potpunu i unutargraničnu translokálnost. Hrvatski instrumental pak priziva samo središnji dio putanje (npr. *hodati hodnikom*), ali ne i probijanje granica pozadine, kao što to mogu prizivati konstrukcije *kroz+AK* i *preko+GEN*. S obzirom na to da potonje dvije kao važno značenjsko obilježje imaju i probijanje granica pozadine, a onda i udaljavanje od nje, one se tim obilježjem mogu povezati s konstrukcijama koje označuju ishodište te je među prostornim prizorima koje označuju jedne i druge moguće ustanoviti određeni stupanj sličnosti. Smatramo da je uočavanje te sličnosti jedan od mogućih faktora koji olakšava svladavanje upotrebe turskog ablativa u značenju potpune translokálnosti kod hrvatskih govornika, bez obzira na to što hrvatski jezik prostorne prizore ishodišta i potpune translokálnosti

označuje različitim jezičnim elementima. Takvo bi tumačenje moglo objasniti i neke od rezultata testa provedenog sa studentima turkologije koji su pokazali odličnu kompetenciju upotrebe ablativa u tim dvama značenjima: točnih upotreba ablativa u rečenici br. 9 “Iz ladice sam uzela pismo i škare.” *Çekmecedden mektup ve makası aldi.* bilo je ukupno 98%, a onih u rečenici br. 16 “Bacila je njegovu torbu kroz prozor.” *Çantasını pencereden attı.* ukupno 95% (vidi drugo poglavlje). Međutim, slabiju su kompetenciju ablativa studenti pokazali kad su ga trebali upotrijebiti u značenju unutargranične translokalnosti u rečenici br. 15 “Na ovoj je cesti zabranjeno ići desnim trakom.” *Bu yolda sağ şeritten gitmek yasaktır,* u kojoj je samo 36% studenata ispravno odabralo ablativ. Za označavanje unutargranične translokalnosti u hrvatskoj je rečenici, koju je bilo potrebno prevesti, bio upotrijebljen instrumental. Taj padež, kao što smo istaknuli, ne priziva probijanje granica pozadine, već kretanje unutar njih. Već smo u uvodnom poglavlju, ali i kasnije u radu, naglasili da se kretanje *unutar granica pozadine* u turskom jeziku (ali i u hrvatskome) označuje i lokativom, što je vjerojatno bilo okidač nekim studentima da umjesto ablativa u rečenici br. 15 upotrijebe lokativ. Ipak, ako je hrvatski instrumental kao padež sa značenjem kretanja unutar granica pozadine zbunio studente u rečenici br. 15, zašto to nije bio slučaj u rečenici br. 13 “Sišao je stepenicama.” *Merdivenlerden indi,* u kojoj je prilično visok postotak ukupnog broja studenata (77%) ispravno odabralo samostalni ablativ u značenju unutargranične translokalnosti? Naše se objašnjenje tog pitanja nadovezuje na već rečeno o temeljnom značenjskom obilježju ablativa koje se aktualizira u primarnom (prototipnom) značenju i značenju potpune translokalnosti, a to je obilježje probijanja granica pozadine i udaljavanje od nje, odnosno aktualizacija obilježja cilja putanje izvan granica pozadine. Naime, u prizoru označenom rečenicom “Sišao je stepenicama.”, sâm glagol *siçi* priziva cilj putanje izvan granica pozadine (stepenica), a i stepenice su pojavnost koje primarno služe samo kao sredstvo za dostizanje cilja u vertikalnoj dimenziji te je njihov kraj lakše zamisliti negoli kraj kakve ceste ili traka, kao što je to u rečenici br. 15. Zbog glagola *siçi* te zbog prirode i funkcije stepenica, cilj putanje izvan pozadine prisutniji je u svijesti govornika u izrazima poput *siçi stepenicama* negoli u onima kao što je *kretati se desnim trakom*. Moglo bi se zapravo ustvrditi da se u prvom izrazu ablativno značenje unutargranične translokalnosti stapa sa značenjem potpune translokalnosti (obilježje puta unutar granica pozadine + obilježje cilja izvan granica pozadine). Stapanje značenja nije ništa neobično s obzirom na to da, u skladu s kognitivnolingvističkim tumačenjem polisemije,

različita značenja unutar jedne kategorije nisu oštro razdvojena, već se mogu smatrati značenjskim kontinuumom ili spektrom.²⁹

Neprepoznavanje povezanosti različitih značenja ablativa jest, smatramo, jedan od ključnih uzroka težeg svladavanja upotrebe ablativa ne samo u značenju unutargranične translokalnosti kakvo on ima u rečenici br. 15, već i u značenju kakvo ima u rečenicama br. 4 “Uhvatile je Ajlu za ruku.” *Ayla 'yı elinden tuttu*, i br. 7 “Majka je poljubila dijete u čelo.” *Kadın çocuğu alından öptü*. Naime, kad smo nakon provedenog testa studente koji su u tim rečenicama upotrijebili ablativ upitali zašto su izabrali taj padež, odgovori su bili sljedeći: “zato što smo tako učili”, “jer sam tako čula”, “jer poznajem izraz *kolundan tutmak* kao povući za ruku”, “zato što *tutmak* ukoliko se radi o dijelovima tijela zahtijeva ablativ”, i slično. Ovakvi odgovori pokazuju da studenti te upotrebe ablativa ne povezuju s njegovim drugim upotrebama, odnosno ne pokušavaju uspostaviti veze sa značenjima ablativa koja su bolje usvojili, već ga koriste po zapamćenim obrascima. Tek na pitanje kako se ablativno značenje iz tih dviju rečenica može povezati s ostalim značenjima tog padeža, studenti su, nakon poduzetog razmišljanja, naveli da je riječ o *izdvajanju* dijela (ruke, čela) iz cjeline (tijela), što znači da su ga povezali sa značenjem ishodišta (a što ujedno potvrđuje i našu tezu o značenju ishodišta kao najistaknutijem značenju ablativa). Međutim, mišljenja smo da u tim upotrebama nije riječ o značenju ishodišta (izdvajanja iz cjeline) jer bi u tom slučaju, ako se *iz* cjeline izdvaja, u ablativu trebala stajati imenica koja označuje cjelinu (*Ayla* i *çocuk* iz naših primjera). Imenica koja označuje dio trebala bi pak stajati u akuzativu jer je to dio koji se izdvaja. No u rečenicama poput naših slučaj je obrnut: u akuzativu je imenica koja označuje cjelinu, a u ablativu dio koji se izdvaja, što predstavlja svojevrsnu “nelogičnost” koja može dodatno utjecati na teže svladavanje ablativa u ovom značenjskom ostvarenju. Uzimajući u obzir takav raspored padeža te imajući na umu i druga dva temeljna značenja ablativa, kao i tezu o povezanosti značenja unutar značenjske kategorije, naša je pretpostavka da se navedene ablativne upotrebe mogu tumačiti

²⁹ David A. Cruse (*Lexical Semantics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1986, 71) napominje da je u pojedinim slučajevima, usprkos vrlo raznolikom upotrebnom potencijalu nekog jezičnog elementa, moguće prilično jasno identificirati odijeljena značenja, dok kod drugih, koje vrlo slikovito naziva “spektrima značenja” (engl. *sense-spectra*), to nije slučaj te ih je najprikladnije promatrati kao neku vrstu kontinuumu. Tomu je slično i zapažanje Brugman koja ističe da su odstupanja od prototipa stupnjevita, a ne jasno odijeljena, uspoređujući takvu situaciju sa spektrom boja (Claudia Brugman, *Story of Over*, Magistarska radnja, University of California, Berkley, 1981, 105-106).

drukčije: ne u vezi sa značenjem ishodišta, već kao jedno od rubnijih ostvarenja značenja potpune translokalnosti, tj. značenja kretanja lika s jedne na drugu stranu pozadine uz probijanje njezinih granica.³⁰ Na takvo nas je tumačenje navelo uočavanje značenjsko-gramatičkih sličnosti između tih ablativnih upotreba (rečenice br. 4 i br. 7) i ovih koje slijede, a u kojima je zasigurno riječ o značenju potpune translokalnosti:

(3)

a. *Söz konusu taşınmaza Paşa Sokak'tan ulaşmak mümkündür.*

“**Do** navedene je nekretnine moguće doći **kroz** Ulicu / Ulicom Paša.”

b. *Genelde araçlarda omuz-kucak tipi 3 noktadan bağlı emniyet kemeri kullanılmaktadır.*

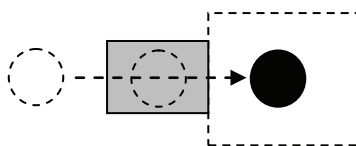
“Obično se u vozilima koriste sigurnosni pojasevi tipa rame-krilo spojeni (učvršćeni) **u** trima točkama (dosl. “**preko** tri točke”).”

c. *Saksıda yetişen çiçeğin üzerine şeffaf poşet geçirilir ve sap kısmından bağlanır.*

“Na cvijet koji raste u posudi navuče se prozirna vrećica i priveže **za/na** njegovu stabljiku (dosl. “**preko** njegovog stabljika-stog dijela”).

Od navedenih primjera jedino se u primjeru (3.a) ostvaruje temeljno značenje potpune translokalnosti kakvim smo ga do sada opisivali jer samo taj primjer označuje stvarno kretanje lika s jedne na drugu stranu pozadine (Ulice Paša) uz probijanje njezinih granica. Preostala dva primjera (3.b) i (3.c) ne označuju stvarno kretanje, već samo međusobnu povezanost dviju pojavnosti *putem* ili *preko* neke treće. No vrlo se jasno može uočiti sličnost između tih međusobno različitih prostornih prizora, a onda i pravac značenjskog proširenja iz istaknutijeg značenja translokalnosti u njegovo rubnije ostvarenje – *značenje povezanosti ili posredstva*. Naime, ako između dviju pojavnosti (ili prostora) stoji neka treća (koja konceptualno ima ulogu pozadine), ona ih može ili razdvajati (npr. granica, rijeka, planina), ili povezivati (npr. most, cesta), no u oba se slučaja kretanjem kroz ili preko nje dolazi iz jedne, njoj rubne pojavnosti (ili prostora), do druge. S obzirom na svoju središnjost, ta se pojavnost (pozadina) predočava kao spona između drugih dviju koje se nalaze na njezinim suprotnim stranama, što se može ilustrirati sljedećim prikazom na kojemu je lik predstavljen crnim krugom, a pozadina sivim pravokutnikom:

³⁰ Za takvo tumačenje vidi detaljnije u Barbara Kerovec, *Kognitivnolingvistička analiza prostornih odnosa u turskom i hrvatskom jeziku*, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2012, odakle su preuzeti i primjeri pod (3) koji slijede.

Prikaz 2. Ablativno značenje povezivanja ili posredništva

U primjeru (3.a), pozadina je ulica *preko* koje se dolazi do nekretnine, a u primjeru (3.b), pozadina su točke *preko* kojih se sigurnosni pojas spaja ili povezuje sa sjedalima u vozilu. U primjeru (3.c), vrećica u ulozu lika povezuje se s cvijetom kao cjelinom *preko* ili *putem* jednog njegovog dijela – stabljike, koja ima ulogu pozadine. Svi primjeri su, dakle, međusobno slični po odnosu povezivanja, odnosno ulozu pozadine kao posrednika u spajanju dviju pojavnosti (ili dvaju prostora). Pritom je u svijesti uvijek više ili manje prisutno zamišljeno kretanje kojemu je cilj prostor ili pojava s druge strane pozadine, a koji može biti i jezično označen dativom (kao u primjeru (3.a)), ali i ne mora ako se podrazumijeva (kao u (3.b) i (3.c.)). Turski jezik stoga statične prizore poput onih iz primjera (3.b) i (3.c) konstruira na dinamičan način s obzirom na to da je temeljno obilježje ablativa dinamičnost, odnosno kretanje. Za razliku od toga, u hrvatskom se jeziku ti prizori mogu konstruirati i kao statični i kao dinamični: uporabom konstrukcije *u+LOK* pozadina se predočava kao spremnik unutar čijih se granica odvija radnja spajanja, a upotrebom konstrukcija *na+AK* i *za+AK* (naročito akuzativom unutar tih konstrukcija) pozadina se ističe kao cilj radnje pričvršćivanja lika. No ni prvom ni drugima ne priziva se dinamičan tijek radnje s jedne na drugu stranu pozadine kao što se priziva samostalnim ablativom u turskom jeziku. Te razlike upućuju na različito strukturiranje, odnosno konceptualizaciju objektivno istih prostornih prizora u dvama jezicima, na što je potrebno skrenuti pažnju onima koji usvajaju turski kao strani jezik.

Ako se upotreba turskog ablativa i hrvatskih konstrukcija u rečenicama iz primjera (3) uspoređi s onima iz rečenica br. 4 “Uhvatile je Ajlu **za ruku**.” *Ayla 'yı elinden tuttu*. i br. 7 “Majka je poljubila dijete **u čelo**.” *Kadın çocuğu alnından öptü*, moguće je uočiti određene značenjske sličnosti. Kod turskog se ablativa značenjske sličnosti odnose ponajprije na obilježje povezivanja ili posredništva. Rečenice br. 4 i br. 7 naročito su bliske s primjerom (3.c): u svima trima ablativ stoji na imenici koja označuje dio cjeline, a odnos se dijela s cjelinom na formalnom planu signalizira posvojnim sufiksom kojim se upućuje na pripadnost čemu (ruke Ajli, čela djetetu, a stabljike biljci):

(4)

a. *Çiçeğin üzerine şeffaf poşet geçirilir ve sap kısm-ı_{POSV:3SG}-ndan bağlanır.*

dosl. “Na cvijet se navuče prozirna vrećica i priveže **preko nje-gove** stabljike”

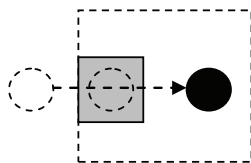
b. *Ayla 'yı_{AK} el-i_{POSV:3SG}-nden tuttu.*

dosl. “Uhvatio je Ajlu **preko njezine** ruke”

c. *Kadın çocuğu_{AK} aln-ı_{POSV:3SG}-ndan öptü.*

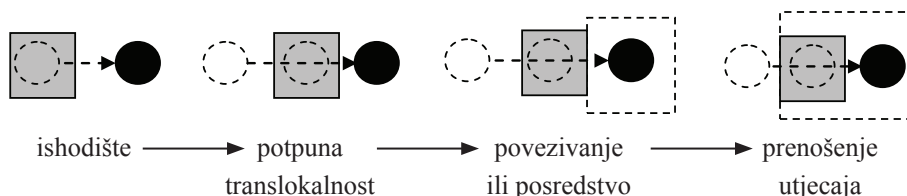
dosl. “Poljubila je dijete **preko njegova** čela”

Osnovna razlika između ablativnih značenja koja se ostvaruju u primjerima (3.a-b) i onih ostvarenih u primjerima (4.a-c) jest ta što u prizorima označenima primjerima (3.a-b) pozadina nije sastavni dio nijedne od pojavnosti koje povezuje, dok u rečenicama (4.a-c) jest i služi za “prenošenje” nekog vanjskog utjecaja lika na cjelinu, koje je pozadina sastavni dio. Naime, u svim je turskim primjerima pod (4) stvarni doživljač radnje pojavnost označena imenicom u akuzativu (cvijet, Ajla i dijete), a pozadina, odnosno pojavnost označena ablativnim oblikom imenice, samo je jedan njezin dio *preko* kojega ili *posredstvom* kojega cjelina doživljava radnju. Značenje *prenošenja vanjskog utjecaja* – kako ćemo nazvati to značenje – može se ilustrirati sljedećim prikazom na kojemu je crnim krugom označen lik (vanjski utjecaj), sivim pravokutnikom pozadina, a isprekidanim pravokutnikom cjelina, koje je pozadina sastavni dio:

Prikaz 3. Ablativno značenje prenošenja vanjskog utjecaja

Prema dosadašnjoj analizi, smjer značenjske motivacije ili proširenja ablativnih značenja moguće je odrediti i ilustrirati na sljedeći način:

Prikaz 4. Motiviranost ablativnih značenja

Prema prikazu, značenje je potpune translokálnosti prošireno iz prototipnog značenja ishodišta, a zajedničko im je obilježje probijanja ili udaljavanja od granica pozadine. To se obilježje zadržava i u značenju povezivanja i u značenju prenošenja utjecaja, samo što se kod potonjih uglavnom ne aktualizira obilježje kretanja. Stoga se ona mogu smatrati rubnijim pripadnicima značenjske kategorije ablativa, no bitno je istaknuti da se motivacijske veze i dalje mogu prilično jasno raspoznati, na što je, smatramo, potrebno skrenuti pozornost pri podučavanju ablativnim upotrebama onih koji turski uče kao strani jezik.

Pri istom je procesu podučavanja potrebno skrenuti pozornost i na različitu konceptualizaciju objektivno istih prostornih prizora u različitim jezicima. Naime, u hrvatskom se jeziku prostorni prizori u turskome označeni ablativom mogu kodirati konstrukcijama *za*+AK i *u*+AK, kojima se pozadina, za razliku od turskoga, ne ističe kao tranzicijska pojava, već kao cilj putanje lika (ili radnje koju on uzrokuje).

U ovom smo potpoglavlju pokušali rasvijetliti one uzroke poteškoćama u upotrebi ablativa za koje smatramo da se vežu uz njegovu izrazitu višeznačnost i različitu konceptualizaciju istih prostornih prizora u turskom i hrvatskom jeziku. U sljedećem ćemo potpoglavlju nastojati odgovoriti na preostala dva pitanja iz drugog poglavlja koja se odnose na poteškoće u upotrebi ablativa unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija i prevazi upotrebe lokativa umjesto ablativa u tim slučajevima.

Ablativ unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija

Da podsjetimo, rečenice iz testa s kojima su studenti imali poteškoća u prevođenju, a u kojima su se pojavljivali izrazi za označavanje onih prostornih prizora koji se u turskome označuju ablativnim oblikom kvazipostpozicijskih konstrukcija, bile su rečenice br. 2. “Avion je preletio **iznad** kuće.” *Uçak evin üzerinden uçtu.* i br. 8 “Svaki dan prolazimo **ispred** Hasanove kuće.” *Her gün Hasan’ın evinin önünden geçiyoruz.* Pri prevođenju tih rečenica na turski jezik samo je 32%, odnosno 36% od ukupnog broja studenata unutar kvazipostpozicijske konstrukcije ispravno upotrijebilo ablativ, koji ovdje nosi značenje potpune translokálnosti. Kao što smo već ranije naglasili, to značenje inače ne predstavlja problem studentima kad je ablativ potrebno upotrijebiti samostalno, što pokazuju i rezultati prijevoda rečenice br. 16 “Bacila je njegovu torbu kroz prozor.” *Çantasını pencereden attı.* Ovdje nije nevažno još jednom podsjetiti i na činjenicu da je visoki postotak studenata, umjesto ablativa, u turskom prijevodu unutar kvazipostpozicijskih konstrukcija koristilo lokativ, i to 34% studenata u rečenici br. 2, a 45% u rečenici br. 8.

Mišljenja smo da uzrok niskom postotku odabira ablativa te visokom postotku odabira lokativa u tim rečenicama leži u utjecaju hrvatskih konstrukcija *iznad*+GEN i *ispred*+GEN koje su studenti nastojali prevesti na turski jezik. Naime, razmotre li se moguće upotrebe, odnosno značenja tih hrvatskih konstrukcija, primjećuje se da one mogu izražavati i statične (5.a), i dinamične prostorne prizore, a kad je riječ o dinamičnima, da mogu označiti i ciljnu (5.b), i ishodišnu usmjerenost (5.c), kao i translokarno kretanje, odnosno perlativnost (5.d):

(5)

a. <i>Mačka je već tri sata ispod ormara.</i>	SMJEŠTENOST
b. <i>Uguraj ispod hladnjaka novine da se ne njiše.</i>	CILJ
c. <i>Mačka, otkako je došla, ne izlazi ispod ormara.</i>	ISHODIŠTE
d. <i>Mnogo je vode prošlo ispod mosta.</i>	TRANSLOKALNOST

To znači da su te hrvatske konstrukcije neutralne s obzirom na obilježja smještenosti, cilja, ishodišta i puta jer ni prijedlog, a ni genitiv nemaju značenja ni direktivnosti, ni nedirektivnosti (vidi treće poglavlje). Tim se konstrukcijama jasno označava samo regija pozadine s kojom lik dolazi u interakciju (u konkretnom slučaju, regija *ispod*, tj. donji dio). S druge strane, turski jezik ima mogućnost da kvazipostpozicijama sustavno spaja koncept regije i putanje, odnosno smještenosti: kroz imenski element kvazipostpozicije jasno je kodirana regija (*alt* “donji dio”), a padežnim elementom smještenost (lokativ, 6.a), cilj (dativ, 6.b), te ishodište i translokarnost, koji su objedinjeni istim padežom (ablativ, 6.c i 6.d):

(6)

a. <i>Kedi üç saattir dolabın altın-DA.</i>	SMJEŠTENOST
b. <i>Dolabın altın-A gazete sıkıştır ki sallanmasın.</i>	CILJ
c. <i>Kedi geldiğinden beri dolabın altın-DAN çıkmıyor.</i>	ISHODIŠTE
d. <i>Köprüünün altın-DAN çok sular geçti.</i>	TRANSLOKALNOST

Moguće je da su navedene gramatičko-značenjske osobitosti jednog i drugog jezika razlog i visokom postotku upotrebe lokativa u slučaju u kojemu je ispravno bilo odabrati dativ, također unutar kvazipostpozicijske konstrukcije i također za označavanje dinamičnog prizora: npr. “sjesti **pored** prozora” *pencerenin yanın-a oturmak* vs. “sjediti **pored** prozora” *pencerenin yanın-da oturmak*. Naime, konstrukcija *pored*+GEN također je neutralna s obzirom na opoziciju direktivnost-nedirektivnost, odnosno na obilježja smještenosti i cilja. Moguće je da dominantnost odabira lokativa umjesto dativa ili ablativa u takvim slučajevima leži u činjenici da je poddomena kretanja konceptualno složenija od poddomene

smještenosti (uključuje vremensku dimenziju i element *putanje*) te da pri učenju turskog kao stranog jezika govornici hrvatskoga jezika lokativni oblik kvazipostpozicije zapamte kao odgovarajući prijevodni ekvivalent za, primjerice, prijedložno-padežnu konstrukciju *ispod*+GEN, a onda ga nadalje koriste kao prijevodni ekvivalent te prijedložno-padežne konstrukcije i onda kada ona označava dinamične prizore, odnosno cilj, ishodište i translokalnost.

Poteškoće slične prirode, ali nešto rjeđe učestalosti kojima bi se razlozi mogli objasniti istim jezično-konceptualnim uzrocima, zamijetili smo i pri usvajanju samostalnog dativa u značenju koje je blisko značenju hrvatske konstrukcije *na*+AK. Tu konstrukciju u rečenicama poput, primjerice, *Stavila sam knjigu na stol* studenti vrlo često na turski pogrešno prevode lokativom: *Kitabı masada koydum* (umjesto *Kitabı masaya koydum*). Iako se smještenost i cilj u hrvatskom jeziku u takvim slučajevima jasno razlikuju padežima (*na stolu* vs. *na stol*), čini se da studenti značenje prijedloga *na* pri učenju turskog jezika primarno povezuju s turskim lokativom, a ne i s turskim dativom, te ga zatim, neovisno o padežu s kojim se taj prijedlog pojavljuje u konstrukciji, prevode turskim lokativom. Ovakve i slične upotrebe turskog ablativa pokazuju da govornici hrvatskoga jezika turske padeže i kvazipostpozicijske konstrukcije uče po načelu “riječ za riječ” (tj. “element za element”), ne sagledavajući ih u sprezi s drugim elementima iz konteksta, posebice padežima i glagolima, kojima je ponekad jasno izražena opozicija kretanje-smještenost (npr. *sjesti* vs. *sjediti*).

ZAKLJUČAK

U ovome smo radu nastojali ukazati na vrstu i rasvijetliti uzroke poteškoća koje govornici hrvatskoga jezika imaju u svladavanju upotrebe turskoga ablativa pri učenju turskog kao stranog jezika. Rezultati analize upućuju na to da bi poteškoće u usvajanju ablativa mogle proizlaziti iz dvaju glavnih čimbenika. Prvi je povezan s utjecajem gramatičko-značenjskih struktura materinskog (hrvatskog) jezika te drukčijih načina konceptualizacije pojedinih prostornih odnosa koji su u sprezi s tim jezičnim strukturama, odnosno koje su govornici hrvatskoga jezika usvojili skupa s jezičnim strukturama materinskoga jezika pa ih potom primjenjuju i na strani, turski jezik. Drugi čimbenik leži u izraženoj višeznačnosti turskog ablativa i nemogućnosti jasnog prepoznavanja motivacijskih veza među njegovim različitim značenjima, što zasigurno znatno otežava usvajanje njegove pravilne upotrebe.

Mišljenja smo da se ova dva čimbenika trebaju promatrati u međusobnoj sprezi jer su gramatičko-značenjske strukture jezično specifične te je i polisemija jezično specifična. Osvještavanjem tih činjenica moguće je izbjeći problem učenja stranog jezika po načelu “riječ za riječ” (tj. “element za element”). Drugim riječima (i u našem slučaju), značenjska se struktura ablativa ne podudara u potpunosti ni s jednim hrvatskim elementom, ali je ipak moguće ustanoviti načela po kojima su povezana njegova različita značenja, odnosno uočiti sličnosti među različitim prostornim prizorima koje ablativ može označavati. Mi smo se u ovom radu fokusirali poglavito na *prostorna* značenja ablativa, no imajući u vidu kognitivnolingvističku postavku da su sva značenja nekog jezičnog elementa međusobno na neki način povezana i motivirana, detaljnijom bi analizom bilo moguće ustanoviti i motivaciju kojom su iz prostornih značenja proširena neprostorna, apstraktnija značenja ablativa. Konkretno, moguće bi bilo, primjerice, ustanoviti motivacijsku vezu između ablativnog značenja *prostornog* povezivanja ili posredstva (čije je proširenje iz značenja ishodišta objašnjeno u ovome radu) s *apstraktnim* značenjem povezivanja ili posredstva, kakvo ablativ, primjerice, ima u rečenicama poput *Onu sesinden tanıdım*. “Prepoznala sam ga po glasu (dosl. **preko** glasa)” ili *Onu telefandan aradım*. “Nazvala sam ga telefonom (posredstvom telefona)”. Naime, u nastavi sa studentima turkologije primijetili smo da i s takvim i sličnim upotrebama ablativa studenti imaju poteškoća, moguće iz istih razloga kao i s onima objašnjenima u ovome radu. Stoga smatramo da bi upućivanje na različitosti u strukturiranju koncepata u dvama jezicima, rasvjetljavanje motivacijskih veza među naizgled nepovezanim značenjima nekog jezičnog elementa te osvještavanje jezične specifičnosti polisemije zasigurno pridonijeli olakšavanju usvajanja različitih upotreba kako ablativa, tako i drugih polisemnih jezičnih elementa pri učenju turskog kao stranog jezika.

DIFFICULTIES IN ACQUIRING TURKISH ABLATIVE BY CROATIAN SPEAKERS AND THEIR CAUSES

Summary

In the process of teaching Turkish language to students of Turkology who have Croatian as their mother tongue, we have observed that students, while learning Turkish spatial cases (locative, dative and ablative), do not have difficulties in acquiring locative case, while ablative seems to be the most difficult to acquire. This paper aims to indicate the most frequent mistakes done by students

using ablative case in spatial meanings, and to elucidate eventual causes of these mistakes by analyzing different ablative meanings and by comparing the ways of linguistic structuring of certain spatial concepts in Turkish and Croatian language. The results of the analysis show that two main factors can be considered as giving rise to difficulties in acquiring ablative: (1) the influence of grammatical and semantic structures of students' mother tongue (Croatian) which are in a strong interrelation with the way of conceptualizing certain spatial relations, and (2) high polysemy of Turkish ablative and students' incapability to clearly recognize motivating relations among its seemingly unrelated different meanings. We suggest that acquiring ablative uses in the process of learning Turkish as a foreign language could be rendered easier by strengthening the awareness of differences in structuring of concepts in the two languages, and by perceiving motivating relations among different meanings of ablative.

Key words: Turkish as a foreign language; Croatian language; case semantics; grammar of cases; ablative; prepositional phrases; spatial relations.